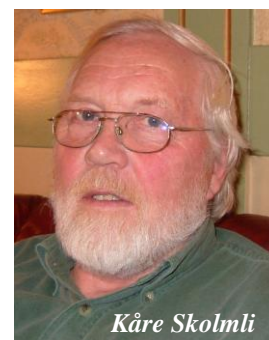

1929 Vassbjørn i Vassbygda

Et par går seg en søndagstur nedover mot Liavatnet en vakker høstkveld i 1929. Nå var dette i ei tid hvor det å gå tur ikke var vanlig, i alle fall ikke for folk ute på bygda. De gikk tilstrekkelige med turer gjennom sin arbeidsinnsats på karrige bruk. Kreftene måtte brukes til noe matnyttig. En del byfolk derimot, og dem de kalte for ”de kondisjonerte”, tok seg nok en tur av og til. De spaserte, eller ”enda bedre”: de prominerte. - Året 1929 var ikke som andre år. Det som skjedde i New York sendte signaler til og med helt inn i ei avsidesliggende grend som Vassbygda i Skatval. Depresjonen la seg som et kvelende teppe utover den vestlige verden. Paret som gikk kveldstur var ikke av de som måtte trekke pusten verken av fysiske utskielser eller depresjonen. Om de kom fra Ulset, Lia eller Brekka forteller historien ingen ting om. Hensikten var så men ikke rekreasjon, trening eller avkobling, men en regelrett

nysgjerrighetstur. Det gikk nemlig rykte om at den nye familien som hadde kommet fra Åsen og overtatt Fagerdalen, hadde to merkverdige dyr i et større nettingbur. Dette måtte avklares, det var i alle fall sikkert. Paret går østover mot Fagerdalen. Helt ubevisst lister de seg fremover mer enn de går. Det lå en viss spenning i lufta, men hvorvidt det var på grunn av de omtalte dyrene eller utsiktene til å møte de nye oppsitterne, skal være usagt. Da de runder en liten svak høyrekurve, står de plutselig midt ovenfor en nettinginngjerding som står nede ved bekken. Og der inne ser de to rare skapninger, som på ingen måte var en del av vår fauna, men likevel ikke helt ukjente fra undervisningen på skolen og fra bilder. Midt inne i inngjerdingen romsterte to ekte vaskebjørner. Ekteparets undring var selvsagt stor. En rekke spørsmål for gjennom hodene på bondeparet fra Vassbygda. Men før de kunne gi hverandre svar, blir de oppmerksomme på at en mann kommer gående mot dem fra våningshuset, og før han er helt fremme – har han nærmest ropt dem ”*velkommen til gards*”. Paret, som fortsatt er noe overrasket – får omtrent ikke frem verken hånda eller ”*et god dag*”. På denne måten møter de Andreas Berg, enkemann og innflytter fra Åsen med sønnen Kåre på 17 år. Kona hadde gått bort kort tid i forveien av tuberkulose.

Kåre Skolmli

67 år senere sitter jeg hjemme hos Kåre Skolmli på Dølanskrenten i Stjørdal. Vi ”prater historie” til den store gullmedaljen. Kåre har mye på hjerte. Og mens Marie stadig skjenker kaffe, oppfatter jeg at Kåre med jevne mellomrom kommer tilbake til noen *vassbjørner* (vaskebjørner) i Fagerdalen. Ordet *vassbjørn* lot jeg passere på kvoten over mishørsel, og glemte raskt det. Verre var det med Fagerdalen. Jeg ville ikke røpe min uvitenhet hva gjelder

stedsplasseringen av Fagerdalen, men lar ham holde på – slik at jeg kunne orienterer meg selv nærmere målet. Om jeg skulle til Rådalen eller Fagernes i Oppland for den saks skyld, kunne være et fett, underforstått: like feil, - for all logikk tilsa at Kåre hadde sporet litt av fra vår lokalhistorie og havnet et sted inne i dype canadiske skoger. Men han ga seg ikke. Og det ble ikke likere da han omsider begynte å referere til Vassbygda. Nå gikk det fullstendig rundt for stakkars Kåre, tenkte jeg – forveksler han ordene Vassbygda og Vassbjørn, klokka er jo ikke mer enn sju om kvelden. Men jeg oppdager etter hvert at jeg ikke *hadde dagen min* den kvelden? Jeg var nok litt treg i oppfattelsen. Her satt virkelig en voksen mann og snakket om *vassbjørn* i Vassbygda. En person med høy troverdighet. Og i det jeg har skjönt hvor vi er i verden, så slutter historien – og vi er langt inne i neste. På denne måten havner jeg så i Sorta. ”*Snakk med Anny Råtrø*”, hadde nemlig Kåre ikke bare sagt, men skrevet opp for meg. Han følte nok jeg var litt utafør.

Noen dager senere sitter jeg så hjemme hos Anny Råtrø i Sorta. Og der rett oppunder Strætessfjellet finner vi hverandre, Anny og jeg. Et trivelig menneske, som stråler ut energi etter et langt og stevstomt liv, fra enkle kår i Vassbygda. Anny er ikke av de som klager, hun er takknemlig for at hun klarer seg der hun nettopp rundet 89 år. Og hun vil så gjerne dele av sine livserfaringer og kunnskaper med en sulten amatørhistoriker. Og på dette viset havner jeg tilbake til Fagerdalen, Vassbygda og *vassbjørnene*. Og jeg oppdager at historien på et vis ikke har verken noen begynnelse eller slutt. Tiden har gått forbi oss alle i så måte. Men det forefinnes likevel en siste link, nemlig denne 17-årige sønnen nevnt innledningsvis. Anny kjenner alle, og vet mer enn de fleste. Ja, hun visste hvor jeg kunne få tak i Kåre Berg. Og i bunn og grunn var det kanskje ikke så merkverdig, for nå begynte bitene å falle på plass. Kåre Berg kom med sin far fra Åsen til Fagerdalen i Vassbygda i 1929. Der skulle de bli til 1939 da Andreas Berg solgte eiendommen til Gunnar (1906 - 1993) og Anny Råtrø, f. Jerpstad i 1917. Etter hvert fikk Anny sønnen Andreas i 1940, og døtrene Helga i 1947 og Marit i 1948. Familien ble på Fagerdalen mellom Liavatnet og Skardsjøen til 1963. Da solgte de eiendommen og flyttet til Sorta i Lånke. Og her forlater vi Anny for denne gangen, og beveger oss til Ugla på Byåsen i Trondheim. Der bor Kåre (94) og Kristine (87) Berg.

Kåre husker godt vaskebjørnene de hadde hjemme i Fagerdalen. Ja, han husker godt fra den tiden, men mye fra nyere tid har blitt fortregnt. Han husker når de kom flyttende til Fagerdalen, etter at far hans hadde kjøpt bruket av Johan Jonasson Fagerdalen (se om far hans igjen – Jonas

Larsson Byahaugen, på side .....). Det var mye slit, lite skolegang og mye arbeid. Men midt i slitet fikk han lyst og tid til å gå på ski og delta i konkurranser. Arbeidet høvlet frem skiløperen, ga nødvendig treningsgrunnlag – men manglende økonomi dempet ambisjonsnivået. Kåre forteller at han rett og slett ikke hadde råd verken da eller siden til å reise for å konkurrere, han måtte holde seg i nærområdet. Nå lå vel langrenn i genene hos familien. Hans onkel, Anton i Åsen – senere Kolstad gård i Trondheim, var ikke bare en fremrakende syklist, men en av Norges fremste langrennsløpere, som attpåtil utviklet for salg sin egen skismøring.

Anton Berg

Anton tok bronse i Nordisk mesterskap i landeveissykling i 1925. Det gikk rykter om hans utholdenhet, og spesielt spurtegenskaper. Men han led under det samme som så mange talenter på den tiden, nemlig økonomi og støtteapparat. Det var grenser for hvor mye en kunne bruke av egne midler på reiser og konkurranse. Og så var det dette med tiden. Sport var noe som tilhørte fritiden. Når en var aktiv både sommer og vinter, sier det seg selv at ”tiden var begrenset”.

Familien kom opprinnelig fra Bærigrenda ovenfor Åsenfjord. I ei lita hytte ved gården begynte Anton å produsere skismøring, som han fikk patent på i februar 1924. Anton Berg livnærte seg innen landbruk og som snekker. Ved siden av sitt daglige arbeid gikk han stadig rundt å spekulerte ut sine oppskrifter hva gjaldt skismøring. Disse holdt han tett inntil brystet, men det fortelles at han blant annet karva opp gamle kalosjer og gummistøvler som utgjorde hovedingrediensen. Noen år senere flyttet Anton Berg til Trondheim hvor han kjøpte seg en gård på Kolstad. Her fortsatte han med sin lille fabrikk for skismøring. Han solgte nok mest smøring i nærmiljøet, men fikk også en større ordre fra Tsjekkoslovakia. Grunnet krigen ble det aldri noe av eksporten. Trondheim kommune har i ettertid oppkalt ei gate etter ham. Anton Berg døde i 1981.

*Ingeborg Aanonli,
datter til Anton*

Nevøen Kåre fortsatte i voksen alder å gå mye på ski, og deltok i flere kjente turrenn, blant annet har han gått Storlirennen 22 ganger. Under krigen fikk Kåre arbeid som dreng på Halset gård på Selsbakk. Gården hadde fire hester og måtte ha fire drenger. Dit kom også Kristine fra Hitra som budeie. Kristine og Kåre giftet seg og drev en gård i Selbu. Kåre spedde på med sommerarbeid på veien til Tydal og skogarbeid om vinteren i Mostadmarka. Etter en stund solgte de gården og flyttet til Meråker, hvor Kåre ble ved smelteverket til han ble førtidspensjonert i 1965. De hadde ei lita hytte på Ugla. Den ble nå omgjort til hus, og der har

de bodd siden. Her steller Kristine for sin mann, som nok begynner å få de ulike plagene. For Kristine har også slitet vedvart gjennom store deler av livet. ”Jeg husker godt den tiden jeg hadde 10 kroner i måneden”, sier hun. Vær snill, kjære leser - og ikke regn ut årsinntekten, du vil ikke forstå det likevel!

”Men så var det de vassbjørnene da, Kåre”? – gjentar jeg. ”Hva i all verden gjorde de i Vassbygda”? Kåre har ikke fortalt Kristine om vaskebjørnene, så det er første gangen hun hører historien. Kåre virker kanskje litt overrasket over at jeg ikke skjønner det, ”...det skulle bli pelsdyroppdrett, ...men så fikk de ingen unger”, sier han. ”Vi mata de med fisk”. Til slutt ble de ganske enkelt avlivet. I nøden prøvde de alt. Mer var det ikke. Det skal innskytes at det på den tiden ble gjort lignende forsøk flere steder i landet, men vaskebjørn – på linje med de fleste dyr – har problemer med å formere seg i fangenskap. Og bare for å ha sagt det: Vassbygda fikk sitt navn lenge før det kom *vassbjørn* til gårds!

